
 L I T E R A T Ū R O S
 M O K S L A S
 I R K R I T I K A

A. MASIONIS

XX a. Vakarų poezijos pluoštas

Ar ne paslaptinai jau keliolika metų skambėjo kai kurių kritikų straipsniuose, sakysim, tokie vardai, kaip T. S. Eliotas, G. Apolineras, Sent-Džonas Persas, Dilanas Tomas, St. Georgė, R. M. Ril-kė, Dž. Ungaretis, Ch. R. Chimenesas, R. Albertis ir kt., kurių nė vieno kūrinio nebuvo išversta į lietuvių kalbą? Šiuo metu, išėjęs margam XX a. poezijos pluoštui (XX a. VAKARŲ POETAİ. Sudarė Vilniaus V. Kapsuko universiteto užsienio literatūros katedros dėstytojai. „Vaga“, Vilnius, 1969, 308 p.), kur, be šių vardų, sutinkame ir kitus ne mažiau garsius poetus, „paslapties šydas“ gerokai sumažėja, nors ir neišnyksta, nes keletu eilėraščių vertimai tik probėgom gali supažindinti su svetimos šalies poetu. Tačiau tai, kas jau padaryta, verta dėmesio.

Geografinės poetų erdvės atžvilgiu plačiausiai pristatyti XX a. prancūzų poezijos kūrėjai, bene labiausiai paveikę naujosios Vakarų poezijos raidą. Tiesa, mūsų skaitytojams, ypač besimokančiam jaunimui, bus ne taip lengva atsekti naujosios poezijos idėines ir struktūrines ypatybes, nesusipažinus su garsiaisiais simbolistais, pasaulinės poezijos reformatoriais Š. Bodleru (1821—1867), St. Malmarme (1842—1898), subtiliuoju muzikaliu P. Verlenu (1844—1896), kurių gyvenimo ir kūrybos datos išsiteko XIX a., tačiau savo kūrybine įtaka jie išsiskynė XX amžiuje. Tuo tarpu knygoje „XX a. Vakarų poetai“ yra patys žymiausi pastarųjų kūrybinės tradicijos pratęsėjai — G. Apolineras, P. Valeri, P. Eliuaras, L. Aragonas ir kt. Pirmiausia, žinoma, G. Apolineras, kuris buvo, anot vaizdingos jo biografo A. Biji charakteristikos, „moderniosios dvasios princas, naujų idėjų orkestro dirigentas, siela didžios revoliucijos, sugriovusios senosios poezijos ir figūratyvinės tapybos senąsias konvencijas“. G. Apolineras — nuostabus didžiulės jaus-

minės įtampos, lyrizmo, turiningumo ir poetinės kalbos eksperimentų, vietom — maksimalios jos prozaizacijos sintetiškas derinys. Be to, anot čekų poeto V. Nezvalo, „G. Apolineras su jam būdingu užsidedimu įdiegė stebinantį politemiškumą“ (kiekviename poetiniame vienete — A. M.), išplėtė improvizacijos ir poetinės fantazijos ribas. Ryškiausiai šios G. Apolinerio kūrybinės ypatybės sužibo eilėraštyje-poemoje „Zona“, kuris prancūzų ir tarybinėje kritikoje laikomas vienu iš programinių XX a. poetinių kūrinių. Lietuviškame leidinyje pateikti G. Apolinerio kūrybos pavyzdžiai (vertė A. Churginas) liudija įvairias poeto talento puses. Lyriškame eilėraštyje-fugoje „Mirabo tiltas“ skamba prancūzų liaudies dainų ir verleniškojo muzikalumo intonacijos. „Naktis prie Reino“, „Ženklas“ ir „Čigonė“ paliudija G. Apolinerio lyrikos internacionalinį diapazoną bei poetinės fantastikos užmojį. Tuo tarpu eil. „Yra“ — tai maksimalios poetinės kalbos prozaizacijos atvejis, prozaizacijos, kuri atšviežino simbolizme sukalkėjusias poetines priemones. Tokia eilėraščių atranka nežinančiam G. Apolinerio visos kūrybos, gal būt, gali daryti nevienodą poetinio stiliaus įspūdį, nors iš tikrųjų taip nėra: Apolineras — labai vieningas poetas.

Kitokiai XX a. prancūzų poezijos tendencijai atstovauja P. Valeri, intelekto poetinėje kūryboje, poetinės formos grynumo, matematiško jos tikslumo ir absoliutinimo garbintojas. Jis — Bodlero-Malarme linijos atkakliausias, paskutinis tęsėjas, siekiantis, Bodlero žodžiais tariant, „neutralizuoti savo širdį“ vardan poetinio žodžio tikslingumo ir apibrėžtumo. P. Valeri — poetas, apioriškai kovojęs už poezijos skaidrumą, prieš bet kokią formos „tamsumą“. Tačiau, anot prancūzų poeto Ž. E. Klansje, „jeigu jo (P. Valeri — A. M.) poezija yra moksliškas menas, jai kartais trūksta gilumų — ne tiek proto, kiek būties gelmių“. Ir pats Valeri į gyvenimo pabaigą atsisakė absoliutaus poezijos grynumo, matematiško poetinės formos tikslumo iliuzijų. Sugriovė taip pat ir susikurtąjį intelekto visavaldystės idėją — širdies, jausmo teigimo sąskaita. Tačiau pagrindinis P. Valeri principas, jog didelę poeziją kuria didelis intelektas, žinoma, liko kaip poezijos raidos patirtis, ypač prancūzų poezijos, kurios kalbai ir kultūrai būdingas didelis Viduržemio jūros šalių skaidrumas ir grynumas. Šį bruožą P. Valeri įkūnijo poemoje „Jūrų kapinės“, kuri yra pats būdingiausias, chrestomatinis šio poeto kūrinys. A. Churgino išversti keturi eilėraščiai gana charakteringai paliudija P. Valeri kūrybos stilių. Lyginant A. Churgino atliktus G. Apolinerio ir P. Valeri vertimus, pastarojo vertimai meniniu požiūriu taip pat skamba darniau ir išraiškiau. Gal būt, dėl to, kad jie — vienodesnio poetinio stiliaus ir, matyt, artimesni vertėjo prigimčiai.

P. Eliuaro kūryba buvo daugiau žinoma iš periodikoj paskelbtų vertimų. Rinkinyje P. Eliuaras pristatomas penketu pilietinių-patriotinių eilėraščių, sukurtų karo ir paskutiniais gyvenimo metais (vertė T. Rostovaitė, A. Churginas ir A. Drilinga). Jie liudija P. Eliuaro vėlesnįjį gyvenimo etapą, kur subtilus lyrizmas susiliejo su giliu humanizmu ir pilietinės atsakomybės už pasaulį jausmu. Tai tikrai P. Eliuaro būdingi eilėraščiai, bet toli gražu ne vieninteliai. Gailla, kad į rinkinį nepateko nė vienas iš gausių nuostabiųjų P. Eliuaro eilėraščių meilės, draugystės, gyvenimo džiaugsmo temom — eilėraščių, sukurtų, besivaduojuojant iš siurrealizmo vienpusiškumo, poetinio subrendimo amžiuje. Pastarieji tik paliudytų P. Eliuaro lyrinį-filosofinį ir stilistinį universalumą, ieškojimą poetinės

tiesos, kuri, anot poeto, tegali būti „išsakoma labai greitai, be apmąstymo, vienu ypu“.

Panašiai pristatomas ir pažangus prancūzų poetas L. Aragonas, praėjęs analogišką P. Eliuarui gyvenimo ir kūrybos kelią — nuo jaunatviško anarchizmo iki Prancūzijos komunistų partijos, nuo siurrealizmo poetikos mokyklos — iki pilietišku-patriotinių motyvų hitlerinės okupacijos bei pokarinės Prancūzijos metais. Čia pateikiami keturi L. Aragono eilėraščiai, sukurti rūsčiais II pasaulinio karo metais (vertė T. Rostovaitė ir A. Churginas), piešiantys jausminį-dvasinį klimatą, kuriame gyveno ir kovojo pažangūs prancūzų intelektualai, o taip pat paties Aragono biografinius bruožus (eil. „Poetas — partijai“). Poetinio L. Aragono stiliaus atžvilgiu labiau charakteringi eilėraščiai „Alyvos ir rožės“ bei „Ričardas Liūtaširdis“, kuriuos perteikti lietuvių kalba buvo tikrai nelengva. Atrodo, vertėjai (T. Rostovaitė) sunkiau pavyko perteikti „Ričardo Liūtaširdžio“ meninę-vaizdinę sandarą. Žvilgterėkime į keletą labiausiai į akis krintančių posmų. Trečiąjį „Ričardo Liūtaširdžio“ posmą, darantį aliuziją į hitlerinę spaudą, T. Rostovaitė išvertė šitaip:

Man dabar nevalia stebėti kregždes,
Kurios čiausia danguj uždraustu žargonu,
Nei klajoti su debesiu po erdves —
Apgauliu keleiviu svajonių senų.

O prancūziškai šis posmas skamba taip:

Je ne dois pas regarder l'hirondelle
Qui parle au ciel un langage interdit,
Ni s'en aller le nuage infidèle,
Ce vieux passeur des rêves de jadis.

Čia įsibrauna keli netikslumai, kurių negalima laikyti laisvu ar kūrybišku vertimu, nes jie semantiškai klaidina. T. Rostovaitė, rimo dėlei sąvoką „uždrausta kalba“ (pranc. „un langage interdit“) keisdama „uždraustu žargonu“, kuriuo kalba kregždės (originale — kregždė, bet tai nesvarbu), tiktai sukelia skaitytojui bereikalingų prasminių netikslumų ir sunkumų. Paskutinėj ketureilio eilutėj, atrodo, taip pat nieko vaizdingesnio neduoda laisvas debesio — „šio nebūtų svajonių seno **keltininko**“ (mano pabr. — A. M.) keitimas „apgauliu keleiviu svajonių senų“. Keistai suskamba septintame posme įterpti „giedoriai“, kurių nėra originale, tuo labiau kad čia kalbama apie tuos, kurie pritaris giesmei (!). Tie pridurtieji „giedoriai“ rimuojami su „paveikslų teplioriais“ (pranc. — les faiseurs d'images), kurie, man rodos, semantiškai neturi niekinamojo ar šaipūniško atspalvio ir verstini: tapytojai, dailininkai ar pan. Nelabai poetiškai, supainiotai skamba tie, „kurie telegrafo stulpus duoną pelnos“ (originale: „les grimpeurs de poteaux telegraphique“; galima versti „telegrafo linijų aptarnautojai“). Be to, kalbant apie rimus, kurių labai šiame eilėraštyje buvo kai kas paaukota, reikia pastebėti, jog L. Aragonas ketureiliuose naudoja taisyklingus klasiškus rimus, kur dažniausiai (išskyrus trečią, aštuntą ir devintą posmą) I ir III eilutė baigiasi nebyliuaju „e“, poezijos posmuose dažniausiai ištariamai ir verstinu-rimuotinu moteriškais rimais, o II ir IV — kapotu vyrišku. Tuo tarpu T. Rostovaitė rimuoja visai laisvai, atsisakydama taisyklingų rimų, neatsižvelgdama į jų išsidėstymą. Tai mažų mažiausia ginčytinas vertimo principas.

Žymiai geriau T. Rostovaitė sekasi perteikti R. Desnoso lyriką, kuri savo šaknimis ir metūgiais taip pat artima P. Eliuaro ir L. Ara-

gono poezijos medžiams. R. Desnosas — nerimstantis naujų poetinių horizontų ieškotojas (irgi išaugęs siurrealizmo tradicijoje) ir, kita vertus, fašizmo kankinys, pražudytas koncentracijų stovyklų; jis lietuvių skaitytojui pristatomas visuomeniškos bei individualinės lyrikos pavyzdžiais.

Nuošaliai nuo pagrindinių XX a. prancūzų poezijos srovių ir kelių stovi Sent-Džono Perso kūryba, kuri, galima sakyti, yra vaisingas prancūzų poezijos ir senovės Rytų poetinės kultūros hibridas, turįs savotišką poetinę sandarą, ritmiką bei pasaulėjautą. Sent-Džonas Persas išsiskiria iš prancūzų ir apskritai XX a. Vakarų Europos poetų tuo, kad išreiškia istorijos optimizmą, santarą su būtimi, vykstančią plačiose geografinėse ir istorinėse erdvėse. Sent-Džonas Persas — ne tiek poetinės svajonės, vizijos puoselėtojas, kiek globalinio prisiminimo, žmonijos istorijos atminties dainius. Svarbiausias ir bene didžiausias jo kūrinys — „Anabazis“ (sukurtas 1924 m.), iš kurio vertėjas (T. Venclova) pateikia septintosios giesmės ištrauką. Gaila, kad šioj knygoj spausdinama tik pusė šios neilgos giesmės, tuo labiau kad periodikoje jau buvo paskelbtas visas jos vertimas. Tiek ši ištrauka, tiek kiti Sent-Džono Perso eilėraščiai T. Venclovos perteikti gana įtaigiai, jaučiant pagarbą originalo autoriui, nors vietom gal ir be reikalo akcentuojant kai kuriuos formalinius elementus.

Kažkuriuo aspektu (pvz., sąlyčiu su Rytų kultūrom, jų egzotiška mitologija) prie Sent-Džono Perso galima prigretinti belgų kilmės prancūzų poetą A. Mišo, kurio dauguma kūrybos stovi ant poezijos ir eseistikos ribos. Tiktai A. Mišo kur kas labiau (kartais — vien eksperimentui) eksploatuoja vaizduotę ir sąmonę, o kartais nukrypsta į mistiką. T. Venclovos išversti trys eilėraščiai atspindi realistiškuosius A. Mišo poetikos bruožus.

Nemenku eilėraščių pluoštu pristatomas Ž. Preveras, dainingos, žaismingos lyrikos, muzikalių nuotaikų ir kaleidoskopiškų vaizdų autorius (jo eilėraščių dvasią gerai pagavo J. Degutytė). Ž. Preveras, be to, labai „prancūziško“ charakterio, liaudiškos-demokratiškos krypties poetas. Gal todėl jo poezijos tiražai Prancūzijoje, atrodo, yra patys didžiausi. P. Emanuelio, šio graikiškosios ir kitų tautų mitologijos transformuotojo, iškilmingo tono poezijoje puoselėtojo, kūryba pristatoma „Babelio bokštu“ (vertė T. Rostovaitė). Aforistinio pobūdžio, laisvomis eilėmis parašyta R. Šaro poezija — taip pat įdomus pažintinis reiškinys (vertė T. Rostovaitė). Šiuometu Prancūzijos poetų ir esėistų sluoksniuose populiarus R. Keno (jo eilėraščius vertė J. Degutytė). Gal būt, dėl to, kad, anot prancūzų kritiko Ž. Ruselo (J. Rousselot), R. Keno dažnai „griebiasi tokios metaforos, kuri apskritai išaiškintų poezijos metaforas...“ Prancūzų poezijos pluoštą užbaigia Š. Dobžinskio eilėraštis, išverstas V. Karaliaus. Gaila, kad į šią apskritai neblogą XX a. prancūzų poetų atranką nepakliuvo su Lietuva susijęs Oskaras Milašius (O. V. de L. Milosz, 1877—1939), tuo labiau kad periodikoje pernai buvo pasirodęs pluoštas neblogų vertimų.

Anglų poetai Vakarų poezijos rinkinyje atstovaujami kukliau (7 autoriai). Trys iš jų pristatomi, pateikiant po vieną eilėraščių (Dž. R. Kiplingas, G. K. Čestertonas, R. Greivzas), o du (T. S. Eliotas ir V. H. Odenas) — po porą eilėraščių. Tačiau kūrybiškai išverstas ir vienas arba du eilėraščiai daug ką pasako apie originalo autorių. Tai būdinga M. Martinaičio verstam Dž. R. Kiplingo „Mandalėjui“, kuris skamba muzikaliai, ilgesingai ir egzotiškai, o

taip pat tokių stilistiškai skirtingų autorių, kaip G. K. Čestertono ir R. Greivzo, eilėraščiams (vertė T. Venclova ir V. Giedra). Dėmesį patraukia garsiojo anglų poeto, eseisto ir dramaturgo T. S. Elioto intelektualiniai eilėraščiai-poemos „Alfredo Prufroko meilės daina“ ir „Tuščiaviduriai žmonės“ (vertė T. Venclova), kuriuose poetas metaforiškai gvildena sudėtingas moralines-filosofines mūsų amžiaus problemas, išradingai naudodamasis grotesku, ironija, intelektualinėm aliuzijom, „vidinio monologo“ technika ir kartu disciplinuodamas modernią poetinę kalbą. Jo „Tuščiaviduriai žmonės“ skamba kaip vargonų fugos variacijos.

Didesniais poezijos pluoštais pristatomas Dilanas Tomas ir airių poetas, rašęs anglų kalba, V. B. Jeitsas. D. Tomas (vertė T. Venclova), skirtingai negu T. S. Eliotas, ne tiek kompaktiškai intelektualus, kiek impulsyvus, gyvastingas, išgyvenantis esminius žmogaus ir jo aplinkos fenomenus — meilę ir mirtį, kaltės jausmą ir baimę, gamtos pojūtį ir proto abstrakcijų griūtis, apjungiantis savo poetinėje kūryboje taip pat ir Biblijos, psichoanalizės bei surrealizmo teikiamą medžiagą. V. B. Jeitsas, verstas A. Churgino ir E. Matuzevičiaus, lietuvių skaitytojui atsiveria svajonių pasaulio, šiaurietišku airių legendų ir grubios realybės poetišku deriniu, asmeninio likimo ir istorijos realijų žaismu. Tik kažin ar taip jau tikslinga buvo rekomenduoti vertėjui eilėraštį „Velykos, 1916“, knibždėte knibždantį lietuvių skaitytojui visai nežinomais asmenų vardais, blaškančiais dėmesį? Tuo labiau kai pateikiama labai ribotas eilėraščių kiekis.

Amerikiečių poetų rinkinys — gausėnis (10 autorių) ir tematiškai bei stilistiškai įvairesnis. Greta garsių poetinės kalbos reformatorių, savo poeziją jungusių su amerikiečių folkloru, tokių, kaip K. Sendbergas (vertė V. Karalius ir K. Korsakas) arba „gamtiškasis“ R. L. Frostas (vertė T. Venclova), pagrįstai susitinkame su revoliucinių-proletarinių dainų autorium Dž. Hilu (vieną jo eilėraščių dainą išvertė V. Giedra), ryškaus socialinio angažuotumo negrų poetu Dž. L. Hjuzu (vertė A. Churginas, K. Korsakas, V. Giedra), su A. Maklišo garsiuoju eilėraščiu „Ispaniškasis melas“, metaforiškai-filosofiškai apibendrintai demaskuojančiu frankistų neteisybę (vertė V. Giedra):

Už melą bus apmokėta,

Už melą bus apmokėta

Laikui bėgant.

O laiko yra.

Pažintine prasme, kaip amerikiečių gyvenimo prozos paveikslai, bus naudingi E. L. Masterso eilėraščiai (vertė K. Korsakas ir V. Giedra), o R. Lovelo (vertė V. Bložė) ir E. E. Kamingzo (vertė T. Venclova) eilėraščių pluoštai supažindins su amerikiečių eksperimentinės poezijos keliais. Apie R. Lovelą taip pasakytina tik iš dalies, nes jo poetinius eksperimentus prisotina imponuojantys dvasiniai poslinkiai. Kažin, ar būtinai reikėjo pateikti perdėm racionalistiškus, mokslo tiesas iliustruojančius poetų, universiteto dėstytojų-akademikų V. K. Viljamso (vertė V. Giedra) ir R. Vilbero (vertė T. Venclova) eilėraščius?

Gana margas būrys XX a. austrų ir vokiečių poetų, išdėstytų laisvoka chronologine tvarka. Pradedama impresionistinių užmojų R. Demeliu (vertė L. Petravičius ir J. Juškaitis) ir St. George (vertė A. Churginas ir E. Astramskas), vėliau perėjusio prie sudėtingų poetinių-filosofinių kūrinių. Šiedu poetai negausiai išverstais

eilėrašciais lietuvių skaitytojui atskleidžia XX a. pr. vokiečių poezijos sąlytį su moderniosios pasaulinės poezijos tendencijom, su impresionistinės tapybos įtakota spalvine invazija, su tam tikru filosofiniu antsluoksniu. Po R. Demelio ir St. Georgės seka įžymus simbolistinės atšakos austrų poetas H. fon Hofmanstalis, V. Giedros pristatomas chrestomatiniu, jam būdingu eilėraščiu „Daug kas...“ bei muzikaliuoju „Ankstyvas pavasaris“. V. Giedra, stengdamasis ypač tiksliai pažodiškai perteikti originalo prasmę ir ritmiką, eilėraštyje „Daug kas...“ vis dėlto perteikia ją negyvai, nelaisvai (plg. pirmo posmo nenatūralią konstrukciją „o kiti gyvena palei vairą“, iš vokiečių kalbos išverstą, galima sakyti, paraidžiui: „Andre wohnen bei dem Steuer droben“). „Ankstyvasis pavasaris“ taip pat kenčia nuo paraidiškumo, prie kurio, be to, prisideda originalo klasikinių vyriškų bei moteriškų rimų sistemos nepaisymas. Tačiau tai, žinoma, dar nereiškia, kad vertimas visiškai blogas.

H. fon Hofmanstalis savo laiku darė poveikį vienam didžiausių XX a. Vakarų poetų — austrui R. M. Rilkei, kūrybiškai pasinaudojusiam taip pat čekų poetų (beje, R. M. Rilke gimė ir užaugo Prahėje), rusų prozos ir poezijos korifėjų (ypač L. Tolstojaus), o vėliau skandinavų rašytojų bei XX a. prancūzų poetų simbolistų (pvz., P. Valeri) bei skulptoriaus O. Rodeno kūrybos esencija. R. M. Rilke, žinoma, buvo ypač originalus poetas ir drauge didis sintetikas, sugebėjęs savo dvasios kontinente apjungti tai, kas geriausia XIX ir XX a. pr. Europos, ir ne tik jos, mene. Gal todėl jo kūryba, nors ir labai dramatiška bei skausminga, vis dėlto nėra kategoriškai pesimistinė (šia prasme jam giminingas S. Dž. Persas). R. M. Rilke — filosofinių užmojų poetas, gausiame savo poetiniame palikime sukūręs ypatingą poetinį stilių, metaforiškai susintetinanti į neišardomą eilėraščio vienybę įvairiausius būties reiškinius. R. M. Rilkes poezijos, ypač garsiųjų eil. ciklų „Duino elegijos“ ir „Sonetai Orfėjui“, pagrindu, tarp kitko, vokiečių egzistencialistas M. Haidegeris sukūrė savo filosofinę sistemą. R. M. Rilkes kūrybai apibūdinti, kaip reta, tinka sąvoka: elegijos ir himno sintezė. „Gesang ist Dasein“ („Giesmė — tai buvimas“) — pats būdingiausias R. M. Rilkes poetinis-filosofinis obalsis.

R. M. Rilke, kaip niekas kitas, pristatytas gausiausiu kūrybos pluoštu (vienuolika eilėraščių), kurį išvertė E. Astramskas, J. Juškaitis ir L. Petravičius. Rilkę versti — ypač nelengva: čia reikia perteikti semantiškai talpią jo frazę, iš kurios kartais išsirutulioja visas eilėrašties-metafora, o taip pat — filosofinius niuansus bei ypač tobulą vokiečių poetinėj kalboj aliteracinį skambesį. Reikia pripažinti, jog trys R. M. Rilkes vertėjai šias ypatybes perteikė gana skirtingai. Gaila, kad šį kartą nelabai pasisekė E. Astramskui, kuris mums žinomas kaip stropus vokiečių ir estų prozos vertėjas. Išskyrus eilėraščius „Jau baigias šimtmetis“ ir „Vienatvė lyg lietus vakaris“, kiti vertimai daro prastoką įspūdį. Bandydamas laisvai versti, E. Astramskas neatpažįstamai (dažniausiai — vaizdiškai bei semantiškai suprastindamas) keičia eilėraščio visumą. Pavyzdžiui, eilėraštyje „Mirtis didi“.

Vokiškas tekstas:

Der Tod ist gross.
Wir sind die Seinen
lachenden Munden.

Lietuviškas tekstas:

Mirtis didi.
 Net valandą šviesią
 jai duoklę žadi...

(Mano pabraukta — A. M.)

Neminint pernelyg laisvai pakeisto viso eilėraščio konteksto, atkreiptinas dėmesys į labai „rilkiškas“ pirmąsias tris eilutes. Pažodžiui jos reiškia: „Mirtis didi. Mes esame Josios besijuokiančios burnos“. Versti taip, kaip šiuo atveju E. Astramskas, — tai visiškai nepaisyti vaizdinės-semantinės Rilkės poezijos sandaros, paprasčiausiai — tik surimuoti. Šis nemalonus bruožas dar ryškesnis eilėraštyje, kurio pati pirmoji eilutė (sąlyginis pavadinimas) necituotina, nes tai nėra R. M. Rilkės originalo atitikmuo. Teatleidžia skaitytojas ir vertėjas, bet mes neišsiversime nepateikę viso neilgo eilėraščio teksto.

Vokiškas tekstas:

Ich lebe mein Leben in wachsenden Ringen,
 die sich über die Dinge ziehn.
 Ich werde den letzten vielleicht nicht vollbringen,
 aber versuchen will ich ihn.

Ich kreise um Gott, um den uralten Turm,
 und ich kreise jahrtausendelang;
 und ich weiss noch nicht: bin ich ein Falke, ein Sturm
 oder ein grosser Gesang.

Lietuviškas tekstas:

Rievėm nuostabiom gyvenu aš tolydžio,
 per daiktus jos plinta aplink.
 Ar baigsiu paskiausiąjį ratą šio skrydžio?
 Nerimsta vėl mintys: mėgink!

Taip skrieju į dievą, į švyturį seną,
 skriet amžiais — dalia juk mana.
 Gal aras aš? Gal audra, kur skardena?
 Ar gal giesmė amžina?

Išskyrus ritmiką, čia maža kas atitinka Rilkę. Mokantis vokiečių kalbą skaitytojas iš karto pastebės semantinius-vaizdinius neatitikmenis, tiesiog — stebėtiną klaidą. O visai nemokančiam vokiečių kalbos vis dėlto verta pateikti pažodinį vertimą: „Aš gyvenu manąjį gyvenimą augančiais **ratilais**“ (tai visai kas kita, negu rievė! — A. M.), kurie plinta **viršum** daiktų. Paskutiniojo tikriausiai aš nebebaigsiu, **tačiau trokštu** pabandyti. Aš **suku ratą aplink** dievą, **apie** prasenobinį **bokštą**, ir **suku ratą tūkstančius metų**; ir vis dar nežinau, kas aš esu: sakalas (aras), audra ar **didžioji giesmė**“ (mano pabraukta didžiausi neatitikmenys — A. M). Be to, eilėraščio dramatinė ir sintaksinė sandara (bei skyryba) taip suskaidyta, kad nebeįtiktų jokios vaizdinės-metaforinės sankabos, iš vienos poetinės frazės išaugančios kitos rilkiškos frazės, sudarančios Rilkės eilėraščio vienybę. Gaila, bet taip yra... .

J. Juškaitis R. M. Rilkę verčia sėkmingiau, ypač palyginus su pirmaisiais sunkiais, komplikuotais jo bandymais periodikoje prieš keletą metų („Pergalė“, 1965, Nr. 11). Svarbiausias jo vertimų privalumas — tai, kad jam daugiau ar mažiau pavyksta perteikti originalo dvasinę atmosferą ir itin savitą R. M. Rilkės poetinę-metaforinę frazę, nenutrūkstamą jos rutuliojimąsi. Iš keturių J. Juškaičio išverstų eilėraščių (tipiškų Rilkei) — „Vakaras Skonėj“, „Ispanų šokėja“, „Rudens diena“ ir „Pantera“ — geriausiai pavykę du

paskutiniai. Neblogai, nors ir sunkiais vaizdais, išverstas eil. „Ispanų šokėja“, nes, kita vertus, itin sudėtinga ir „sunki“ yra ir paties originalo struktūra. J. Juškaitis verčia, derindamas teksto perteikimo tikslumą ir kūrybinę vaizduotę, tiesa, vietom neišvengdamas tam tikro R. M. Rilke „sukomplicavimo“, vietom nebūtinai nukeldamas nebaigtos eilutės frazės žodį į naują eilutę. Du paprastesnius R. M. Rilke eilėraščius neblogai išvertė ir pradedantysis vertėjas L. Petravičius. Tačiau apskritai R. M. Rilke kelias į mūsų poezijos bičiulius vos tepradėtas.

Po rubrika „Iš vokiečių ir austrų poetų“ lietuvių skaitytojas ras ir žinomų revoliucinės-demokratinės krypties autorių — J. Becherio (vertė E. Matuzevičius, A. Žukauskas ir S. Račiūnas), garsiojo B. Brechto (nemažą jo intelektualinių eilėraščių pluoštą įtaigiai perteikė A. Churginas), o taip pat žymesnių VDR poetų — jau užbaigusių savo kūrybinį kelią E. Veinerto, Kubos (abu vertė A. Žukauskas) bei aktyviai dalyvaujančių kūrybiniame procese G. Maurerio (vertė K. Korsakas), St. Hermlino (vertė E. Matuzevičius) — būdingesnius kūrybos pavyzdžius. Lietuvių skaitytojas pirmą kartą turės progos susipažinti su filosofinio-intelektualinio užmojo, išradingos poetinės formos šiuolaikine austrų lyriku I. Bachman bei labai asociatyvaus poetinio mąstymo austrų lyriku eksperimentatoriumi P. Celanu (abu vertė V. Karalius, kurio, be dviejų lyrikos kūrinių, išversta jam būdinga „Mirties fuga“. Įdomūs, ypač pažintine prasme, demokratinės-antifašistinės krypties publicistiniai poeto H. M. Encensbergerio bei intelektualiniai N. Zaks eilėraščiai.

Ir vis dėlto kaip tik vokiečių ir austrų lyrikos pluošte stokoja labai daug žymių XX a. lyrikos kūrėjų. Pirmiausia, kažkodėl čia nepristatyti tokie įžymūs VDR lyrikai, kaip mūsų jau pamėgtas J. Bobrovskis bei maža kuo jam nusileidžiąs poetas P. Huchelis, gyvai dalyvaujās poetiniame ir visuomeniniame VDR gyvenime. Antra, čia nerasime nė vieno (!) iš garsiausių XX a. vokiečių meno (ir poezijos) srovės — ekspresionizmo, kurį persekiojo hitlerininkai po 1933 metų, nei kairiojo, nei dešiniojo sparno atstovų. O juk VDR publikuojama gausūs ekspresionizmo poezijos rinkiniai (vienas didžiausių — „Expresionismus. Lyrik“, 1969), o taip pat populiariomis serijomis pakartotinai leidžiami ištisi ekspresionizmo poezijos ir eseistikos antologijos-dokumentai (žymiausias jų — *Menschheitsdämmerung. Ein Dokument des Expresionismus*, 1968). Neturint galimybės pristatyti gausaus poetų ekspresionistų būrio, manding, būtina buvo pateikti bent ekspresionizmo pradininko E. Šadlerio (1883—1914), kapitalistinio miesto, kaip tragedijos šaltinio, apdainuotojo G. Heimo (1887—1922), metaforiško ir dvasingo austrų lyriko, tragiškų peizažų meistro G. Traklio (1887—1914), prieštaringojo G. Beno (1886—1956) — įžymaus filosofinės-psichologinės tendencijos lyrikoje atstovo — kūrybos pavyzdžių, kuriems būdinga kompaktiška meninė forma, išreiškianti vieną tragiškiausių vokiečių pasaulėjautos puslapių.

Neskaitant italų futurizmo tėvo F. T. Marinečio, naująją italų poeziją bene ryškiausiai reprezentuoja poetai Dž. Ungaretis, E. Montalė, U. Saba ir S. Kvazimodas, kuriuos šioje rinktinėje ir pristato žinomas italų poezijos propaguotojas A. Churginas. Patraukliausiai vertimuose suskamba S. Kvazimodo bei Dž. Ungarečio, gyvenimo džiaugsmo, prasmės ir tvirtybės dainiaus, lyrika. Nežinant XX a. italų poezijos raidos smulkmenų bei neturint originalo tekstų, sunku ką nors daugiau pasakyti. Apskritai italų poezija — mums mažai

težinomas žemynas, taip, kaip ir švedų bei graikų, kurioms atstovauja po vieną autorių — A. Lundkvistas ir J. Ricas (vertė V. Karalius).

Toks pat nežinomas žemynas iki pastarojo meto lietuvių skaiytojui buvo ispanų bei ispanų kalba rašančių Lotynų Amerikos poetų kūryba. Sakau — buvo, nes šiame rinkinyje pateikiami dešimties poetų kūrybos pavyzdžiai, rūpestingai išversti keletu poetų-vertėjų, dar turiningumo, kompaktiškumo išpūdi: ispanų bei Lotynų Amerikos poetai, beje, turėję ir tebeturintys didelės įtakos pasaulinės poezijos raidai, apskritai, ko gero, pateikti išradingiausiai ir tipiškiausiai. „Vyriausias“ jų — R. Darijas, Nikaraguos poetas, turėjęs poveikio vėlesnei ispanų poezijai, iš kurios jisai pats kadaise išaugo. Toliau — garsusis A. Mačadas, (jo ir R. Darijo eilėraščius talentingai išvertė M. Martinaitis), kuris greta F. G. Lorkos ypatingai įtakėjo XX a. vidurio pažangiuosius ispanų poetus. Dar įdomiau — vienas iš jų, B. de Otero, taip mano: „Mūsų kelias eina nuo Lorkos prie Mačado... Tai, ką jame mes labiausiai mylime ir kuo tarpusavyje dalinamės, yra giluminis jo persikūnijimas į Ispaniją, jos liaudį ir žemę“. A. Mačadas buvo tauri ir universali asmenybė — kovojo už laisvę ir demokratiją, tragiškai baigdamas savo gyvenimą (panašiai kaip ir F. G. Lorka), kritus Ispanijos republikonams. Jis buvo ir poetas, ir eseistas, ir mąstytojas. Išidėmėtina jo lyrikos ypatybė — ypatingas Ispanijos peizažo ir gamtos vaidmuo jo poetinėje-dvasinėje struktūroje, filosofinėje potekstėje.

Labai įdomu skaityti ir kitų „ispaniškos dvasios“ bei kilmės poetų antifašistų M. Ernandeso ir R. Alberčio (abu vertė V. Bložė), Ch. R. Chimeneso (vertė V. Karalius ir M. Martinaitis), L. Felipės (vertė M. Martinaitis) kruopščiai parinktus ir išverstus eilėraščius. N. Giljenas su trejetu eilėraščių atstovauja kubiečių poezijos ypatybėms (vertė E. Matuzevičius). Įdomiai, nors gal ir ne pačiais būdingiausiais kūrniais, pristatomas progresyvusis čiliečių poetas P. Neruda (vertė V. Bložė, V. Karalius ir E. Matuzevičius). Impulsyvia dvasine jėga, Lotynų Amerikos mitologijos ir ispaniškos poetinės mokyklos patirties sandrauga žavi taip pat čiliečių poetės G. Mistral eilėraštis-poema „Tropikų saulė“. Tauriu tragizmu, didžiule poetine įtaiga bei gyvybingumu padvelkia Peru poeto S. Valjecho lyrika. Šiuos poetus įtaigiai perteikė V. Bložė, apskritai gerai užsirekomendavęs ispanų kalbos poetų vertimais.

Sklandant gražų ispanų bei Lotynų Amerikos poetų kūrybos pluoštą, į galvą ateina dar vienas pastebėjimas: kaip natūraliai ir meistriškai pažangieji jų poetai suderina pilietinį, dramatinį ir lyrinį poezijos skambesį su nepaprastai kompaktiška, išradinga poetine forma!..

Apskritai ispanų ir Lotynų Amerikos poetai pagerina prieštaringą išpūdį, kurį palieka gausaus XX a. Vakarų poetų būrio kūriniai bei jų vertimai. Mes čia neturėjom galimybių nei vietos užpildyti spragą, kurią vis dėlto paliko rinkinio sudarytojai ir vertėjai: jeigu jau rinkinys pirmiausia skirtas studentams, tai, apart trumpų užsienio poetų biografinių duomenų (arba šalia jų), reikėjo pateikti šioki tokių jų kūrybos apibūdinimą ar apžvalgą. Tai probėgom pabandyta atlikti šioj anotacijoje, tiesa, tuo pačiu paleidžiant gyvą antrąjį „zuikį“ — poezijos vertimų kokybę, atsižvelgiant tik į vieną kitą poetinį tekstą. Atvirai kalbant, šių poetinių vertimų lygis svyruoja nuo tikrai profesionalių pastangų iki saviveiklinių, atsitiktinių bandymų. Atrodo, kad tolimesnė sudarytojų, vertėjų bei

leidėjų pastanga turėtų būti geriausių Vakarų (bei pratarmėj žadėtų kitų pasaulio tautų) poetų kūrybos individualių rinkinių išleidimas, — poetų, kuriuos pateiktų jiems dvasiškai bei stilistiškai artimi mūsų poetai-vertėjai, puikiai žinantys jų kūrybos visumą, specifiką ir mokantys originalo kalbą. Tada išnyktų žongliravimas eiliniam poezijos bičiuliui nežinomais vardais, o mūsų literatūrinė visuomenė galėtų geriau palyginti originaliuosius poezijos pasiekimus su kitų kraštų poezija. O tai, kas padaryta rinkinyje „XX a. Vakarų poetai“, galima pavadinti įdomia poetine žvalgyba po nežinomus kontinentus.